

میراث رهبری اخلاقی

در مکتب امام حسین «علیه السلام»

مؤلفان

دکتر علی اصغر پور عزت

استاد گروه مدیریت دولتی دانشگاه تهران

دکتر فاطمه نجارشمس

پاکنوش کیانی

دانشجوی دکتری مدیریت دولتی

دکتر آرین عظیمی

کتاب‌مهریان

عنوان و نام پدیدآور: میراث رهبری اخلاقی در مکتب امام حسین علیه‌السلام/نویسندگان علی اصغر پورعزت... [و دیگران].

مشخصات نشر: تهران: موسسه کتاب مهریان نشر، ۱۳۹۹.

مشخصات ظاهری: ۲۳۸ ص.

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۴۰۷-۲۹۹-۱

وضعیت فهرست‌نویسی: فیا

یادداشت: مولفان علی اصغر پورعزت، فاطمه نجارشمس، پاکنوش کیانی، آرین عظیمی.

موضوع: حسین بن علی (ع)، امام سوم، ۴-۶۱ ق.

موضوع: Hosayn ibn Ali, Imam III, 65-680

موضوع: ولایت کربلا، ۶۱ ق - - تاثیر

موضوع: Karbala, Battle of, Karbala, Iraq, 680--Influence

موضوع: عاشورا - - تاثیر

موضوع: Tenth of Muharram - -Influence

شناسه افزوده: پورعزت، علی اصغر، ۱۳۴۵-

رده‌بندی کنگره: BP۴۱/۷۵

رده‌بندی دیویی: ۲۹۷/۹۵۳۴

شماره کتابشناسی ملی: ۶۱۷۲۱۳۶

عنوان: میراث رهبری اخلاقی در مکتب امام حسین علیه‌السلام

طراح جلد: فرامرز عیب پوش

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۴۰۷-۲۹۹-۱

نوبت چاپ: اول تابستان ۱۳۹۹

تیراژ: ۵۰۰ نسخه

نویسندگان: دکتر علی اصغر پورعزت، دکتر فاطمه نجارشمس، پاکنوش کیانی، دکتر آرین عظیمی
ناشر: موسسه کتاب مهریان نشر
ویراستار: پاکنوش کیانی

دفتر انتشارات: تهران، خیابان انقلاب، خیابان فخررازی، خیابان شهدای ژاندارمری، روبروی پل به خیابان دانشگاه، پلاک ۶۴

کدپستی: ۱۳۱۴۹۶۵۳۵۱

فروشگاه اینترنتی: Mehrabanshop.ir

تلفن: ۶۶۹۷۳۱۷۵-۶

تلفن فروشگاه نشر بازرگانی: ۶۶۹۵۳۴۷۵

کلیه حقوق و حق چاپ متن و عنوان کتاب که به ثبت رسیده است؛ مطابق با قانون حقوق مؤلفان و مصنفان مصوب ۱۳۴۸ محفوظ و متعلق به مؤلف می‌باشد. هرگونه برداشت، تکثیر، کپی برداری به هر شکل (چاپ، فتوکپی، انتشار الکترونیکی) بدون اجازه‌ی کتبی از مؤلف نشر ممنوع بوده و متخلفین تحت پیگرد قانونی قرار خواهند گرفت.

این کتاب با همکاری و تایید معنوی "انجمن علمی مدیریت دولتی" ایران منتشر می‌شود.

کتاب مهریان

فهرست مطالب

۱۱ مقدمه

فصل اول: اسوگی و راهبری در سنت حسینی

تجلی خصال پیامبر اکرم «صلی الله علیه و آله و سلم» در مکتب عاشورا

۲۱	 باران سیات عشق اسوگی
۲۲	 واژگان و مفاهیم رهنما:
۲۲	 منزلت اسوه
۲۳	 مدیریت اسوه، در رویکردهای تشریعی
۲۴	 اسوه‌پردازی از امام به منزله الگوی نیکوگان
۲۶	 امام، اسوه فرازمانی و فرامکانی
۲۷	 جلوه‌های اسوگی در سنت امام حسین «علیه السلام»
۳۰	 نیت پاک امام حسین «علیه السلام» برای اصلاح امور مردم
۳۱	 سخن و گفتار پاک و اثرگذار امام حسین «علیه السلام»
۳۲	 رفتار و کردار پاک و نافذ امام حسین «علیه السلام»
۳۳	 اسوگی در حیات مادی امام حسین «علیه السلام»
۳۴	 اسوگی در دوره‌های بحرانی
۳۵	 میراث‌بری از پیامبر: اسوه هدایت‌گری
۳۷	 نتیجه بحث
۳۸	 پرسش‌هایی برای تفکر و تأمل

فصل دوم: خرد و عقلانیت در سنت حسینی

تجلی خصال امیرالمؤمنین، امام علی «علیه السلام» در مکتب عاشورا

۳۹	 باران خرد و عقلانیت
۴۰	 واژگان و مفاهیم رهنما:
۴۰	 منزلت عقل و خرد
۴۲	 مدیریت خردمندانه در پرتو حکمت

جلوه‌های عقلایی تصمیم‌گیری در عاشورا.....	۴۳
عاشورا، مسأله‌ای غامض در موقعیتی پیچیده.....	۴۴
راه‌ها و گزینه‌های پیش روی امام در عاشورا.....	۴۶
بهترین تصمیم عقلانی در بدترین شرایط.....	۴۸
امکان‌ناپذیری صلح.....	۴۹
انتخاب خردمندانه جنگ ناگزیر در بدترین شرایط ممکن.....	۵۰
میراث‌بری از امیرالمؤمنین «علیه‌السلام»: طراحی خردمندانه جنگ.....	۵۲
نتیجه بحث.....	۵۵
پرسش‌هایی برای تفکر و تأمل.....	۵۶

فصل دوم: رحمت‌گستری و محبت در سنت حسینی

تجلی نخست: حضرت زهرا «سلام‌الله‌علیها» در مکتب عاشورا

باران زلال رحمت.....	۵۷
واژگان و مفاهیم رهنما:.....	۵۸
منزلت رحمت‌گستری.....	۵۸
مدیریت رحمت‌گستر.....	۵۹
جلوه‌های رحمت‌گستری در سنت حسینی.....	۶۳
رفتار پرمحبت امام حسین «علیه‌السلام» با خانواده و همراهان.....	۶۸
رفتار محبت‌آمیز امام حسین «علیه‌السلام» با زهیر.....	۶۹
رفتار محبت‌آمیز امام حسین «علیه‌السلام» با حر.....	۷۰
رفتار محبت‌آمیز امام حسین «علیه‌السلام» با دشمنان.....	۷۱
نگاه محبت‌آمیز امام حسین «علیه‌السلام» با مردم آینده.....	۷۳
میراث‌بری از زهرا ی اطهر: اشاعه رحمت پروردگار.....	۷۴
نتیجه بحث.....	۷۵
پرسش‌هایی برای تفکر و تأمل.....	۷۷

فصل چهارم: کرامت در سنت حسینی

تجلی خصال امام مجتبی «علیه‌السلام» در مکتب عاشورا

باران کرامت انسانی.....	۷۹
واژگان و مفاهیم رهنما:.....	۸۰

۸۰	منزلت کریم
۸۲	مدیریت کریمانه
۸۴	جلوه‌های کرامت در سنت حسینی
۸۶	رفتار کریمانه امام حسین «علیه السلام» با مردم
۸۸	رفتار کریمانه امام حسین «علیه السلام» با دشمنان
۸۸	اتفاق در سنت حسینی
۹۰	عظوفت در سنت حسینی
۹۰	میرا، بری، ر امام مجتبی: غفو و کرامت‌پیشگی
۹۱	نتیجه بحث
۹۲	پرسش‌هایی برای تفکر و تأمل

فصل پنجم شجاعت در سنت حسینی

پدیدار - خصال حضرت سیدالشهدا «علیه السلام» در مکتب عاشورا

۹۳	باران جلوه‌های شجاعت و شرافت
۹۴	واژگان و مفاهیم رهنما:
۹۴	منزلت شجاع و رشید
۹۶	مدیریت شجاعانه
۹۸	جلوه‌های شجاعت در سنت حسینی
۱۰۰	رفتار شجاعانه با دشمنان
۱۰۱	مواجهه شجاعانه با رویدادها
۱۰۳	مواجهه شجاعانه با مسئولیت‌ها
۱۰۴	پدیداری شجاعت حسینی: میراث شجاعت برای آیندگان
۱۰۵	نتیجه بحث
۱۰۶	پرسش‌هایی برای تفکر و تأمل

فصل ششم: تاب‌آوری و صبر در سنت حسینی

تبارشناسی خصال امام سجاد «علیه السلام» از مکتب عاشورا

۱۰۷	باران نیایش
۱۰۸	واژگان و مفاهیم رهنما:
۱۰۸	منزلت صابر

۱۱۰.....	مدیریت تاب‌آور و صبور.....
۱۱۲.....	جلوه‌های تاب‌آوری در سنت حسینی.....
۱۱۳.....	پایداری در برابر ظلم و شکنجایی در راه انتقام.....
۱۱۴.....	پاداش و آمرزش الهی: وعده خدا به تاب‌آوران.....
۱۱۵.....	دعوت پیروان به استقامت.....
۱۱۷.....	تبارشناسی سنت تاب‌آوری و نیایش از مکتب حسینی.....
۱۱۸.....	نتیجه بحث.....
۱۲۰.....	پرسش‌هایی: ای تفکر و تأمل.....

فصل هفتم: دانش‌افزایی در سنت حسینی

تبارشناسی خصال امام باقر «علیه‌السلام» از مکتب عاشورا

۱۲۱.....	باران پرصلابت دانش.....
۱۲۲.....	واژگان و مفاهیم رهنما:.....
۱۲۳.....	منزلت دانش‌افزا.....
۱۲۴.....	مدیریت دانش‌مبنا.....
۱۲۶.....	جلوه‌های دانش و حکمت در سنت حسینی.....
۱۲۸.....	استمرار سنت دانش‌افزایی در میان پیروان، پس از شهادت امام.....
۱۳۰.....	تبارشناسی سنت دانش‌افزایی از مکتب حسینی.....
۱۳۱.....	نتیجه بحث.....
۱۳۳.....	پرسش‌هایی برای تفکر و تأمل.....

فصل هشتم: دانش‌گستری و صدق در سنت حسینی

تبارشناسی خصال امام صادق «علیه‌السلام» از مکتب عاشورا

۱۳۵.....	باران دانش‌گستر.....
۱۳۶.....	واژگان و مفاهیم رهنما:.....
۱۳۶.....	منزلت صادق.....
۱۳۷.....	مدیریت صادقانه و دانش‌گستر.....
۱۳۸.....	جلوه‌های صداقت و دانش‌گستری در سنت حسینی.....
۱۳۸.....	صداقت، شرط رهبری.....
۱۴۰.....	صداقت در برابر مردم.....

۱۴۱.....	رشد پیروان در دوران رهبر صادق
۱۴۳.....	صداقت در برابر دشمنان
۱۴۳.....	منزلت صداقت در سیاست اهل بیت
۱۴۴.....	تبارشناسی دانش گسترى از مکتب حسینی
۱۴۵.....	نتیجه بحث
۱۴۷.....	پرسش‌هایی برای تفکر و تأمل

فصل نهم: تواضع و مهار خشم در سنت حسینی تبارشناسی خصال امام کاظم «علیه السلام» از مکتب عاشورا

۱۴۹.....	باران حلم و بردباری
۱۴۹.....	واژگان و مفاهیم رهنما
۱۵۰.....	منزلت کاظم
۱۵۳.....	مدیریت کاظم و پیراسته خشم
۱۵۵.....	جلوه‌های مهار خشم در سنت حسینی
۱۵۶.....	برهیز پیروان از اسارت در سیطره خشم
۱۵۶.....	تبارشناسی سنت مهار خشم از مکتب حسینی
۱۵۸.....	نتیجه بحث
۱۶۰.....	پرسش‌هایی برای تفکر و تأمل

فصل دهم: رضا و انعطاف در سنت حسینی تبارشناسی خصال امام رضا «علیه السلام» از مکتب عاشورا

۱۶۱.....	باران رضا و رحمت
۱۶۲.....	واژگان و مفاهیم رهنما
۱۶۲.....	منزلت رضا
۱۶۷.....	مدیریت مرتضوی
۱۷۰.....	جلوه‌های رضی و مرضی در سنت حسینی
۱۷۱.....	رهروان راضی و مرضی
۱۷۲.....	تبارشناسی سنت رضا و تسلیم از مکتب حسینی
۱۷۲.....	نتیجه بحث
۱۷۴.....	پرسش‌هایی برای تفکر و تأمل

فصل یازدهم: بخشندگی و سخاوت در سنت حسینی
تبارشناسی خصال امام جواد «علیه السلام» از مکتب عاشورا

باران جود و بخشش	۱۷۵
واژگان و مفاهیم رهنما:	۱۷۶
منزلت جواد	۱۷۶
مدیریت مبتنی بر جود	۱۸۱
جلوه‌های سخاوت و جود در سنت حسینی	۱۸۲
بخشش و جود در نگاه امام	۱۸۴
تبارشناسی سنت جود و سخاوت از مکتب حسینی	۱۸۵
نتیجه بحث	۱۸۶
پرسش‌هایی برای تفکر و تأمل	۱۸۸

فصل یازدهم: رهنمایی در سنت حسینی
تبارشناسی خصال امام هادی «علیه السلام» از مکتب عاشورا

باران هدایت‌گر	۱۸۹
واژگان و مفاهیم رهنما:	۱۹۰
منزلت هادی	۱۹۰
مدیریت هدایت‌گر	۱۹۳
مراتب هدایت‌گری و هدایت‌پذیری	۱۹۴
جلوه‌های هدایت‌گری در سنت حسینی	۱۹۷
تبارشناسی سنت هدایت‌گری از مکتب حسینی	۱۹۷
نتیجه بحث	۱۹۹
پرسش‌هایی برای تفکر و تأمل	۲۰۱

فصل سیزدهم: تدبیر و دوراندیشی در سنت حسینی
تبارشناسی خصال امام حسن مدیر (اباالمهدی) «علیه السلام» از مکتب عاشورا

باران تدبیر	۲۰۳
واژگان و مفاهیم رهنما:	۲۰۴
منزلت مدیر	۲۰۴
مدیریت دوراندیش و مدیر	۲۰۶

۲۰۸.....	تدبیر فرازمانی معصوم: پرهیز از همکاری با ستمکاران
۲۰۹.....	جلوه‌های تدبیر در سنت حسینی
۲۱۰.....	تدبیر عادلانه امور و سیاست‌مداری
۲۱۲.....	تبارشناسی سنت تدبیر از مکتب حسینی
۲۱۲.....	نتیجه بحث
۲۱۴.....	پرسش‌هایی برای تفکر و تأمل

فصل چهاردهم: آینده‌پردازی و تمدن‌سازی در سنت حسینی

تبارشناسی خصال امام محمد مهدی قائم «علیه السلام» از مکتب عاشورا

۲۱۵.....	باران آینده ساز
۲۱۶.....	واژگان و مفاهیم رهبر
۲۱۶.....	منزلت مصور و آینده ساز
۲۱۹.....	مدیریت آینده‌پرداز
۲۲۰.....	آینده‌اندیشی در امور گوناگون
۲۲۲.....	الگوهای آینده‌سازی در سنت حسینی
۲۲۳.....	اصلاح و اصلاح‌گری در نگاه امام
۲۲۴.....	غیبت و ظهور در نگاه امام
۲۲۵.....	تبارشناسی سنت آینده‌سازی از مکتب حسینی
۲۲۶.....	نتیجه بحث
۲۲۹.....	پرسش‌هایی برای تفکر و تأمل
۲۳۱.....	منابع و مأخذ

□ مقدمه

می‌توان زمان وقوع عاشورا را به مثابه نقطه ثقلی در دو سویه زمان تلقی کرد؛ حتی می‌توان در حد فاصل بعثت تا ظهور، عاشورا را یک نقطه اوج و عصر سرنوشت‌ساز دانست.

در این مقام، می‌توان آنچه از خلقت ابتدایی انسان گذشت را تا بعثت و سپس تا عاشورا، در یک سوی نهاد و آنچه از عاشورا تا امروز گذشت را در سویه دیگر نگریست؛ تا امکان فهم آنچه از عاشورا، کنون و سر‌بشر آمده است، بهتر فراهم آید و راهی برای حیات خردمندانه در آینده باز شود.

عاشورا تجلی‌گاه حقیقت و فرهنگ شگن عالم انسانیت از همه نژادها، زبان‌ها، قوم‌ها، و قبیله‌ها بود؛ از این‌روست که می‌توان گفت، عاشورا به هیچ گروه خاصی از انسان‌ها اختصاص ندارد؛ عاشورا جراحی تاریخی بود؛ تاریخی به رو با زمان گذارده، در سیر ابتذال و فروپاشیدگی، به قهقرا می‌گراید و جامعه به خواب رفته را، خود به انحطاط می‌کشد.

حرکت عاشورا جراحی دردناک جامعه انسانی به دامانی هر چند بیدارکننده، ولی بسیار دردناک و ناگوار، این خاصیت بیدارکنندگی عاشورا، وجه‌ای فراتاریخی یافته است؛ زیرا فاجعه عاشورا به حدی سنگین بود که قابل فراموش کردن نیست. معرله‌ای توسعه کسب و کارها بر محور وقوع فاجعه‌ها، کاری فرصت‌طلبانه و ناروا تلقی می‌شود؛ بی‌کرب و کارهای شکل گرفته در ارتباط با این حرکت تاریخی عظیم، اگر با صدق و اخلاص انجام پذیرند، روا تلقی می‌شوند و در این همراهی‌ها، بسیاری از کاستی‌ها و ضعف‌های تصادفی در عملکرد افراد، بخشیده می‌شوند و حتی چنین به نظر می‌رسد که گویا از جمله مهم‌ترین رسالت‌های آحاد بشر، خدمت به این حرکت است.

فهم این نکته بسیار مهم است که چرا عاشورا این چنین در جامعه ایرانی مستقر گردید و ریشه دواند و پاگیر شد و عمق یافت! هشدار که در میان این ملت، آثار زخم‌های عمیق جنایات اسکندر جاه‌طلب، عرب جاهلی مدعی اسلام، چنگیز مغول و تاتار وحشی، محمود و

اشرف افغان ستمگر، روسیه مغرور و غرب استعمارگر، هنوز ریشه دارند؛ این ملت، بارها فروپاشی کابوس گونه را در پایان سلسله های هخامنشیان، ساسانیان، خوارزمشاهیان، صفویان، قاجاریان و دوران معاصر تجربه کرده است؛ پس، چرا یک حادثه و واقعه تاریخی به نام عاشورا، این چنین اثرگذار گشته است؛ چرا گزارش عاشورا این چنین دردناک، هرساله تکرار می شود و چرا اثر عمیق و فرازمانی آن، از یک نسل به نسل دیگر منتقل می گردد و هرچند تغییر شکل می یابد، ولی یادآوری آن، با باوری استوار و عمیق، استمرار دارد؟ چگونه عاشورا، در همه این احوال، احساسات ظریف و طبع لطیف نواندیشان عصرهای پیاپی را بدرقه راه خود ساخته است؟

با تأمل بر این موارد، می توان به صراحت چنین پرسید: چرا عاشورا با سایر حوادث تاریخی، فرق دارد؟

در تاریخ ما، تجربه های بسیار خوبی از عاشورا ثبت شده اند! مگر یونانیان نبودند که شرف و حیثیت مردم ما را با خوی وحشی و خونریز و ستمگر خویش آلودند؛ مگر اعراب نبودند که با ادعای توحید، نامردان ترک قبیله ای و نژادپرستانه را بر این مرز و بوم مستولی ساختند؛ مگر مغولان نبودند که روستیانه عمان، مظاهر تمدن ما را به یغما بردند و تباه ساختند؛ مگر یاعغان افغان، تحمل فقر و گرسنگی و خونریزی را به رویه عادی زندگی هموطنان ما تبدیل نکردند؛ مگر روس های تزاری، کشور ما را تکه تکه نکردند و مظاهر تمدن ایرانی را پس از کشتار وسیع، به سلطه فرهنگی خویش نیالودند؛ و مگر عمال غرب نبودند که به ویژه در دوران سلطه و غلبه در میان دو جنگ جهانی و پس از آن، عاظمه سال ها خونریزی و قحطی و تحقیر و تحمیق را جانمایه روابط خود با کشور ما ساختند؟

چرا مردم ایران، این همه مصیبت و کشتار تاریخی که گاهی «میلیون ها نفر» از هموطنان ما را به کام مرگ، بیماری و قحطی کشانید و به ستم، از عرصه زندگی سالم حذف کرد، رها کرده، به حادثه ای می پردازند که گویا متعلق به عصر، فرهنگ، نژاد و جامعه ای دیگر است؟

این نکته بسیار قابل تأمل است که از نگاه تاریخی، می توان چنین گفت که عاشورا، حادثه ای متعلق به جهان عرب است و در جامعه قبیله ای عرب، نوعی جنگ داخلی تلقی می شود که درباره آن، کتاب های علمی تاریخی زیادی نوشته اند؛ کتاب هایی که سویه تقدس و احساس پاک را رها کرده، تحلیل به ظاهر منطقی خود را بنمایه گونه ای روایت گری خنثی، سرد و

بی‌روح، در باره خطوط تسری جاهلیت عرب پیش از اسلام، به دوران پس از آن تعمیم داده‌اند؛ کتابهایی که عاشورا را جلوه‌ای دیگر از توحش اعراب پیش از اسلام دانسته‌اند.

چرا این حادثه تاریخی مربوط به حجاز، در میان ملت‌های همسایه (عراق، ایران و پاکستان) که نه عرب بودند و نه در هنگامه عاشورا، کاملاً مسلمان (این ملت‌ها، حادثه را در زمانی درک کردند که از اعراب به ظاهر مسلمان، جز فساد و یاغی‌گری و استثمار و بی‌زاکتی ندیده بودند)، این چنین نافذ شد؟ آیا خردمندانه‌تر نبود که در صد ساله مذکور، به خود پیردازد و مرثیه قهرمانان شایع خود را بسراید؟ تأمل کنید که چه اتفاقی افتاده که این ملت‌ها، این چنین درگیر حادثه عاشورا شده‌اند! چرا بیشترین جلوه‌های استعداد هنری و علمی خود را بدرقه این راه می‌کنند؟ چرا در ارجح بی‌عتی، گویا در عاشورا دوباره زنده می‌شوند؟ چرا در حالی که از حادثه عاشورا، متنفر و مسرودند، بی‌شیفته قهرمانان به ظاهر شکست‌خورده‌اند؟

گویا خاطره‌انگیزی قهرمانان عاشورا، برایشان چنان مهم است که در عین هولناکی، غم‌انگیزی، خردستیزی، و فاجعه‌آمیزی، این حادثه ننگین در تاریخ عرب، هر ساله تداعی شیرین یاد و خاطره آن بزرگان تاریخ انسانیت، در این حادثه، انتظار می‌کشند و فرصت این سیر و سلوک، هر ساله برایشان تکرار می‌شود.

توجه کنید که این ملت، چنان دل‌باخته قهرمانان عاشورا است که همه دسیسه‌های عاشورازدایی از ذهن مردم، حتی بدون دفاعیه قوی از تسری زخم‌بختگان این جامعه، به سرعت در نگاه آنان رنگ می‌بازند و بی‌اثر می‌شوند. جالب‌تر این‌که که عاشورا در منطقه ایران آن روزگار، حال و هوای دیگری داشته است. توجه شود که ما از اساطیر سخن می‌گوییم که از مدائن و بین‌النهرین (عراق امروز) تا خراسان، گسترش داشت؛ ایرانی که هم‌اکنون مهم‌ترین منطقه حضور و سکونت عاشورائیان است. باز توجه شود که عاشورا حادثه‌ای است که در منطقه مرزی بخش غربی سرزمین ایران آن روزگار (عراق امروز) رخ داد، نه سرزمین اعراب بدوی! این نکته بسیار تأمل‌برانگیز است که چرا امام و یارانش، ره به این سو نهادند و متن جامعه عربی را رها کردند. تأمل شود که منطقه اصلی و اولیه خاستگاه اسلام، پس از رحلت پیامبر اکرم «صلی‌الله علیه و آله و سلم»، حتی زودتر از سایر مناطق کشور، رو به انحطاط اخلاقی و سیاسی نهاد.